

A családfa elkészítésének története: másfél évtizede állt össze az első vázlat, az édesapámtól szerencsére idejében összegyűjtött, sok-sok családi dokumentum, születési és halotti bizonyítvány, házasságlevél alapján. Majd többszáz levél, telefonátgatás, beszélgetés, személyes utánjárás segítségével gyűltek össze a szükséges adatok. Nem volt könnyű: sokan még saját nagybátyjuk, sőt, testvérük hollétéről, adatairól sem tudtak semmit. De a munka csak elkészült, mintegy 96-98 százalékos teljességgel, de valószínű, hogy itt-ott elírásokkal, hibákkal. (Mindenkint kérek, aki ilyesmit észlel, értesítsen, ugyancsak a családjában ezután beálló változásokról - születések, elhalálozás, stb.)

E sorok írója ezennel leteszi az asztalra e szerény munkát, a Keresztesek családfáját. És egy még újabb feladatra vállalkozik: az a terve, hogy ezekután megírja az erdélyi örmények történetét. Nagy erőpróba lesz, de végre ezt is el kell készítenie valakinek. Remélhetőleg ez is megvalósul.

Persze, végül is meg kell állapítanunk, hogy mi már nem vagyunk örmények. Csak leszármazottai a több mint 300 évvel ezelőtt Erdélybe telepedett örmény népcsoportnak. Sem nyelvünk, sem kultúránk, sem vallásunk nem örmény. Csak az örmény eredet tudata él bennünk. Szorgalmas őseink pedig, akiket a történelem vihara sodort keletről e vidékre, s akik végül e tájakon leltek békés, nyugodt otthonra, megérdemlik, hogy e sorokkal emléket állítsunk nekik. Ezenkívül: nekünk is meg kell tudnunk, kik vagyunk! Honnan jöttünk?

Ezért készült el ez a családfa.

Kolozsvár, 1982. január 1.

Keresztes Zoltán

Hollósy Simonról

A 2000. október 19-én tartott Fővárosi Örmény klubest igen gazdag volt (lásd jelen számunk 12-ik oldalát). A forradalom emlékének szentelt témán kívül a másik érdekes, élvezetes téma Hollósy Simon festészetéről szolt *Murádin Jenő* kolozsvári művészettörténész vetített képes előadásán.

"Itt Münchenben én viszem az akadémia ellen a lobogót! - olvassuk Hollósy lelkesült kinyilatkoztatását egyik levelében. Benne rejlik e mondatban a magyar művészet sorsfordulójának egész bonyolult alaphelyzete és képletszerűsége. Hiszen a müncheni háttér és kezdetek nélkül nem érthető meg művészetünk kiegyezés utáni állapota, még kevésbé a nagybányai kolónia alapításának súlya, iránymutató jellege. A bajor főváros nagy múltú akadémiaja, művészeti egyesületei, kiállító csarnokai, termékeny műtermei jó időre behatárolták Közép-Európa művészetének helyét és helyzetét. A történelmi- és zsánerfestészet központja, a technikai tökéletességre alapozó, de fantáziátlan akadémizmus erődült itt fellegvárrá a múlt század második felében. Egyszólamúságában azonban nem volt sokáig megtartható ez a művészetpolitikát is kisajátító konzervativizmus. München nem csupán Piloty, Kaulbach, vagy Benczúr festészetét jelentette. Színtere ez a hely a rajtuk túllépő Wilhelm Leibl, Szinyei Merse Pál, majd Hollósy és köre föllépésének. Ha fátyolosan megszűrve is, de idevilágoltak Párizs fényei. A barbizoni Corot, a realista Courbet, a későnaturalista Bastien-Lepage, majd az impresszionisták, s a német földön kibontakozó szecesszió hívei ellenpontozták a változatlanúságot hirdető akadémizmust.

Így született a nagybányai táborverés gondolata is: Münchenben, de a müncheni szellem ellenében!

Hollósy kulcsalakja, valóban zászlóvivője lett e mozgalomnak. A nagybányai kezdeményezés pedig a művészet egyre korszerűbb eredményeit közvetítette Közép- és Kelet-Európa felé. Úttörő lendületével tört át falakat, tömött be szakadékokat Nyugat és Kelet között.

Az erdélyi magyarörmény Hollósy közel húsz éve élt Münchenben a nagybányai alapítás előtt. Maga is tanítványa volt az akadémiának, mégpedig eminens növendéke. Mint számos magyar művésztársa, tanulmányai végeztével nem tért vissza hazájába, hanem az élénk műkereskedelmi forgalmat lebonyolító német nagyvárosban telepedett le. 1885-ben készült nevezetes festményének, a *Tengerihántásnak* sikere nyomán ismerősei magániskola alapítására buzdították. Vállalkozását példátlan siker koronázta. Iskolájának híre messze meghaladta a Münchenben működő tucatnyi szabadiskoláét.

Növendékeinek megemlékezéseiből olvasható ki sikerének titka. Hollósy szuggesztív alkat volt, lenyűgöző egyéniség. Senki nem tudta hatásosabban rávezetni tanítványait a festészet nagyszerűségére, a művészet lényegének átérésére, mint ő.

Ragaszkodott az oktatás iskolai kereteihez, de a növendékek a legtöbbet lelkesítő magyarázataiból, a kötetlen beszélgetésekből, lényegének delejes erejéből nyertek. "Tehetségesítő erővel" hatott rájuk, írta tanítványa, Réti István, olyasformán, hogy a legtöbbet hozta ki belőlük, erejükön felüli képességeket, melyeket azután a tehetségtelenebbek soha többé fölmutatni nem tudtak.

Mednyánszky mondotta róla nagyon ráillően: bármilyen sokan vannak Hollósy társaságában, egyedül "csak ő látszik". Vezérségre született egyénisége leginkább növendékei körében mutatkozott meg. Így történt azután, hogy amikor egy millenniumi kép megfestésére hazahívták, tanítványait magával vitte Nagybányára.

Ez a momentum a kolóniaalapítás történelmi pillanata!

1896. május 6-án érkezett Hollósy növendékeivel és művésztársaival Nagybányára, s hat éven át, minden nyáron megismételték a közös munkálkodásban, kiállítás-szervezésben eltelt táborozást. Iskolája itt is, mint Münchenben, a nemzeti sokszínűség képét mutatta. Magyarokat, németeket, osztrákokat, lengyeleket, románokat, oroszokat, svájciakat, de még gyarmati angolt is találunk a csak nehezen rekonstruált névsorokban. Mesterük, a bürokráciát nem ismerő Hollósy nem vezetett följegyzést a növendékekről.

Hollósy elválása Nagybányától, távozásának oka a kutatás és visszaemlékezések sokat bogozgatott kérdése.

Fájdalmas döntésének művészetpolitikai és személyes okai voltak. Ellentéte egykori alapító társaival a pesti műcsarnokbeli kiállítások során érlelődött. Hollósy még a modernebb fölfogású, de Nagybányán kívüli kortársakkal is elutasította az egyezkedést.

Alapítása önállóságát féltette tőlük, vezéri szerepét látta veszélybe sodródni. Nagybányáról távozva Vajdahunyadra, a Balaton partjára, Máramarosszigetre, az erdélyi Gyaluba, s több éven át a tiszaparti Técsőre vitte le növendékeit. Nagybányáról azonban, a művésztelep későbbi sorsáról többé nem akart tudni; fájó megbántottságát az idő nem oldotta fel soha.

Murádin Jenő

Szeptemberi számunkban ígértük, hogy beszámolót közlünk dr. Issekutz Sarolta velencei úttjáról. A konferenciával kapcsolatos, októberi anyagtorlódás és rövid idő miatt az előző számunkban elmaradt. A hiányt most pótoljuk:

A Mechitarista Rend 300 éve

Különös élmény volt számomra a Mechitarista Rend fennállásának 300 éves évfordulója alkalmából tartott ünnepségen részt venni. Azért is, mert a XII. század óta örmény katolikus őseim közül az erzsébetvárosi *Issekutz Márk* a XVIII. század elején a rend tagja lett,